

الحنن في قصائد راحيل بلوفشتاين (راحيل الشاعرة)

عبد الوهاب عبد الجبار عبد الوهاب*
محمود هاشم احمد**

* جامعة بغداد/ كلية اللغات
** جامعة بغداد/ كلية اللغات

المستخلص

تعتبر الشاعرة راحيل بلوفشتاين والمعروفة براحيل الشاعرة ١٨٩٠-١٩٣١ من أبرز الشاعرات اليهوديات في تلك الفترة. حيث يرى بعض النقاد انها اول شاعرة فتحت باب الكتابة الادبية للنساء والتي تدعوا فيها للمساواة الاجتماعية بين طبقات المجتمع. عملت راحيل بالمزارع التعليمية سنة ١٩١١ وهناك التقت باهرون ديفيد جوردن وبالرئيس الثالث لإسرائيل زلمان شيزار. كتبت في حينها ثلاث قصائد تتغنى بحب الارض وفي احدى القصائد عبرت فيها عن حزنها لعدم وقوف شيزار الى جانبها. في عام ١٩١٣ سافرت الى فرنسا لمواصلة دراستها في مجال الزراعة والهندسة في جامعة تولوز هناك تعرفت على مايكل برنشتاين المهندس من اصول يهودية. احبته كثيراً وفي نفس الوقت كان سبب رئيسي من اسباب حزنها والمها الذي ظل يرافقها طيلة حياتها حتى مماتها. في عام ١٩١٧ عادت من فرنسا الى اسرائيل واستقرت في دجانيا التي احببتها، لكن بعد مدة ليست بالقصيرة اكتشفت انها مصابة بالسل وعنده ذلك منعت من تناول الطعام مع زملائها الى ان تم طردها نهائيا من دجانيا. وقد انعكس كل ذلك في قصائدها التي تميزت بالحنن والالم والمعاناة. وقد امضت الشاعرة بقيت حياتها في مستشفى لمرضى السل حتى مماتها. كتبت راحيل الكثير من القصائد التي تناولت مواضيع مختلفة الا ان حب أرض الأجداد كان الطابع الذي يطغى على معظم تلك القصائد ومن خلالها يلاحظ نغمة الحزن والالم والفراق واضحة جدا من بين ثنايا سطورها.

העצב בשירתה של רחל בלובשטיין (רחל המשוררת)

המורה: עבד אלוהאב עבד אלגאבר

המורה: מחמוד האשמ אחמד

האוניברסיטה של בגדאד/הפקולטה של השפות

מחלקת השפה העברית

סיכום

המשוררת רחל 1890-1931 היא אחת המשוררות הבולטות באותה תקופה, יש מבקרים רבים רואים בה שהיא המשוררת הראשונה שפתחה את הדלת לכתיבה הספרותית של נשים אשר הן קוראות לשוויון חברתי בין המעמדות של החברה. רחל עבדה בחוות החינוך ב-1911, פגשה שם את "אהרון דוד גורדון" ונפגש עם הנשיא השלישי זלמן שיזיאר. אז כתבה שלושה שירים על אהבת המולדת. אחד השירים האלה מבטא את הכאב שלה בגלל העובדה שיזיאר לא עמד לצדה. בשנת 1913 עברה לצרפת כדי להמשיך בלימודי חקלאות והנדסה באוניברסיטת טולוז, שם פגשה את המהנדס היהודי מיכאל ברנשטיין, שאהבה אותו הרבה, וזה היה גורם מרכזי לאבל שלה ולאובדן חייה, גם כשחזרה מצרפת לישראל ב-1917. אך לאחר זמן קצר גילתה שהיא נפגעת במחלת השחפת ונמנעה מאכילה עם האחרים, ולאחר מכן גורשה מדגניה, שאהבה הרבה, שמשתקפת בשיריה, שהתאפיינה בכאב, עצב וסבל, עד שבילתה את חייה בבית חולים לחולי שחפת עד מותה. רחל כתבה הרבה שירים העוסקים בנושאים שונים, אך אהבת את הארץ הקדומה שהייתה הדמות שמכסה את רוב השירים, וכן באמצעות השירים האלה מציינים את נימת האבל והכאב וההפרדה הברורה מאוד בין קפלי השורות האלה של שירים.

העצב בשירתה של רחל בלובשטיין (רחל המשוררת)

הקדמה

העצב הוא אחד הרגשות החזקות ביותר שאנחנו חווים בחיינו. "ואני לא מתכוונת לצער על חלב שנשפך... אלא לאובדן גדול ומשמעותי שצורב בתוככי נפשנו, פוצע את הנשמה, מותיר אותנו רב דמים, חנוקים עד עצב מהגוש השחור והקודר הזה שהתיישב לו שם במעמקי הלב וממאן להיעלם".⁽¹⁾ גם בפרספקטיבה כללית העצב הוא ביטוי של ייאוש ודיכאון ומשהו שלילי, ואילו העצב הוא ביטוי לכאב זהו מצב של צמצום נפשי, תחושת צער, עצבות, אובדן הנאה והנאה מהחיים. עצבות היא תשוקה הנוגעת לגוף הנשמה במקומות שבהם בן האדם מרגיש אבוד. עצבות היא האנרגיה המקיפה את הכל ונוגעת ונכנסת לנשמות הנפש. הצער הוא התהליך הפנימי של הנשמה שמגיעה למסע בין נתיבי החיים ולחווה חיים מלאים. זה תהליך של הכניסה פנימה. יש חוסר בהירות ותחושה של חוסר אונים.⁽²⁾ החיים העצובים בכלל, אלה שסובלים בהם מהעוני, המחלה ובסופו של דבר המוות אורב להם בלי ספק. יש לצער השפעות שליליות על הנפש והגוף בעת ובעונה אחת.⁽³⁾ על פי הפילוסוף ברוך שפינוזה יש שלושה רגשות בסיסיות: תשוקה, שמחה ועצב. שפינוזה הגדיר את העצב כ"מעבר של בן אדם משלמות גדולה יותר לשלמות קטנה יותר".

לבסוף העצב היה בדרך כלל תכונה מקיפה יכולה לציין את נוכחותו בפרקים רבים זמן או מרחבית או אמנותית בהיסטוריה של השירה העברית. כמו כן המשברים והאסונות עלו מתכונה עצבה באמנויות לומר ובמיוחד השיר.⁽⁴⁾

חשיבות המחקר: היא לשפוך את אור על השתקפות מצב העצב ביצירותיה של המשוררת. ולהבין את הקורא ביכולתה להעביר את רגשותיה ותחושותיה באמצעות שירה.

מטרת המחקר:

- 1- היא לדעת את התנאים החברתיים והפוליטיים שהיו מסובכים את המשוררת מאז שעלתה לארץ ישראל עד מותה בגלות.
- 2- כדי ללמוד איך ששירה יוצאת מתוך העצב והסבל האישי שלה באהבה ובחיים בעצם, מה שנתן לה מגע אנושית עמוקה.
- 3- להופיע הצד הספרותית וחינוכית בשירה.

שיטת המחקר: שיטת המחקר היא אנליטית מפני שהמשוררת השתמשה בצורות סמליות להביע את עצביה כדי למשוך את תשומת לבם של הקוראים ולהשפיע על תחושותיהם.

הפרק הראשון: רחל המשוררת: האוטוביוגרפיה.

1. קורות חייה:

רחל בלובשטיין המשוררת נולדה בשנת 1890 עם כפית של כסף בפיה, היא גדלה במשפחה משכילה ומבוססת, שבניה מילאו תפקידים מרכזיים בחיי הקהילה ומחוצה להם.⁽⁵⁾ בילדותה ובנעוריה הייתה אפוא רחל מוקפת ב"יקירי קרוא" וב "בני העלייה", וראשית דרכה עברה עליה בעושר וברוחה, בלי עננה קלה שתעיב על שמיה ותרמז על העתיד העגום הצפוי לה בתוך שנים אחדות עקב סיבות ונסיבות היסטוריות, שרובן לא היו כלל בשליטתה.⁽⁶⁾ בשנת 1911 עבדה בעבודות חקלאיות בחיפה ואחר כך עברה לחוות כינרת. חוויות שהותה בכינרת ניכרות רבות בשירה.

בכינרת הכירה רחל את זלמן רובשוב, הוא זלמן שז"ר שהפך לימים לנשיא המדינה. רחל הקדישה לו כמה שירי אהבה, ביניהם השיר הידוע "גן נעול".⁽⁷⁾ ב-1913 יצאה להשתלם במכון לחקלאות בטולוז שבצרפת, וכשנסעה בקיץ 1914 לביקור המשפחה ברוסיה נשארה תקועה שם בגלל פרוץ מלחמת העולם, ובשנות המלחמה הייתה מורה לילדי הפליטים היהודים בבריאנסק ובסאראטוב שברוסיה הפנימית,⁽⁸⁾ ב-1919 שבה לארץ והצטרפה לקבוצת דגניה. משהתגלתה אצלה מחלת השחפת, נאלצה לעזוב את הקיבוץ, ושנותיה האחרונות עברו עליה בבדידות ובייסורים. רבים רואים בה את המשוררת העברית הראשונה.⁽⁹⁾ רחל סבלה מבדידות מכאיבה הן מריחוקה מחבריה בכנרת והן מהנתק מהחלוצים הירושלמיים, הבדידות שברה אותה, ולאחר שנה של מגורים לבד בצריף בחצרה של הרופאה הלנה כגן בירושלים, אספה את מעט מטלטליה ועברה לתל אביב. שבה חיה לאורך כשש שנים ונפטרה בבית החולים הדסה בתל אביב בחודש אפריל בשנת 1931 בגיל 41 שנה.⁽¹⁰⁾

2. יצירותיה:

שירי רחל ראו אור בשלושה ספרונים. ספיה ומנגד, ראו אור כבר בימי חייה, ואילו ספרה השלישי. נבו, ראה אור רק לאחר מותה. כיום מאוגדים השירים בספר המקבץ יחדיו את כל שיריה, ובעבור רוב הקוראים שיריה נקראים כקובץ אחד. עברית לא הייתה שפת האם של רחל.⁽¹¹⁾

ספיה:

הקבוצה השירה הראשונה פרסמה שנת (1927) בחייה היא גדולה יותר מקבוצה השירה האחרות. כוללים שירים המתייחסים לנושאים שונים.⁽¹²⁾

מנגד:

הקבוצה השנייה פרסמה שנת 1930 בחייה. שם הקבוצה מציין לבידוד ולסבלם שמוטלת על המשוררת ולכמיהה לישועה ממנה.⁽¹³⁾

נבו:

הקבוצה השירה השלישית יצא לאור לאחר מותה שנת 1932. משמעותו שם הר שבו ראה הנביא משה את ארץ ישראל.⁽¹⁴⁾

3. סגנונה:

העברית לא הייתה שפת האם של רחל. יש הרואים בפרט זה הסבר לפשטות העברית בשיריה, או, כמו שביקרוה אחדים, לפשטות היתר של העברית. אולם דווקא פשטות זו עשתה את שירת רחל לתופעה בשירה העברית. מילדי גן ועד מבוגרים, עולים מכל הארצות וילידי הארץ, בעבור רבים הייתה שפתה הפשוטה של רחל גשר, וזרכו באו בשירי עולם לשירתה.⁽¹⁵⁾ המשוררת לא נלכדה בעבותות המליצה, ובכל כוחותיה הבלשניים והפיזיים חדרה למכרות הלשון, כרתה ומצאה בשביל שירתה ניבים פשוטים, כנים הכרחיים ומפרפרים, ביטוי ציורי, אך שקט ונזירי, מתאפק ומבליג, מבליט את החוויה במערומיה ומזעזע את הלבבות. ועוד סגולה ללשון זו: היא יוצאת בציורים וסמלים, השאלות ודימויים, הלקוחים מחיי המולדת, מההווי החלוצי וביחוד מעבודת אדמה. ברור, שימי עבודתה בכנרת נחרתו עמוק בנשמתה, ולפיכך חותם החקלאות וחיי הכפר טבועים בלשונה.⁽¹⁶⁾

טקסטים של רחל רחוקים מלהיות קלים, השפה בהם גבוהה והתחביר מורכב ומהודק. ובכל זאת נוצר בהם הפלא של הנגיעה, והתחושה הבלתי מוסברת שרחל היא "משוררת פשוטה",⁽¹⁷⁾ נחשבה שירה לירית ענוגה השופעת בחשאי והומה אל עצמה. אין בה מעמקים, אף לא תנודות נפש חזקות ולא תלונה עזה. ולבסוף אחד המאפיינים הבולטים של שירה הוא התחביר והסגנון של האורך הברור והמוגבל של שירים ומגוון נושאים שעלו בהם: אהבה נכזבת, טבילה וקשר עמוק לטבע ולמדינה.⁽¹⁸⁾

הפרק השני: העצב בשירתה של רחל המשוררת:

פרק משנה הראשון: מחלתה.

לפני שנדבר על העצב בשירת רחל צריך לקבוע את הסיבות העיקריות להיות עצובה. וגם מחלת השחפת שלה. רחל הבחורה גדלה ברוסיה, עלייתה לארץ ישראל במסגרת טיול למזרח התיכון, מצטרפת לאוסף כנרת בדגניה, נתקלה סיכון העבודה בחקלאות, הולכת לצרפת ללמוד, מונעת לחזור לישראל בתקופת מלחמת העולם

הראשונה, במקום זה היא חוזרת לרוסיה, חולת בשחפת וכשחזרה לישראל המחלה מגדל, היא מגורשת מכנרת. מקורו של העצב הנסתר מאז היותה תינוק. (19) שיריה קסמו לרבים בהיותם רוויים בעצב ובכאב ועם זאת נעדרים קדרות ומלאים הוויה ארץ ישראלית המבטאת כמיהה לאהבה, לחיי הטבע ולעבודות האדמה-ערגה לימי בראשית, שהייתה משותפת לרבים. (20)

לכן, כשקוראים את שיריה של רחל. אנו מרגישים את גודל העצב וסבלותה:

רק על עצמי לספר ידעתי.
צר עולמי פעולם נמלה,
גם משאי עמסתי פמוה
רב וכבד מפתפי הדלה. (רק על עצמי) (21)

המשוררת בשירה הזו דיברה על עולמה הצר בדומה לעולם הנמלה מפני שהיא חיה בגבולות צרים ולא יודעה מה שקורה בחוץ. כמו כן, היא דומה לנמלה ונושאת דברים שהם יותר ממשקלה והגדולה. רחל למעשה מספרת רק על עצמה על עולמה הצר עולמה הפנימי ואינה מתכוונת לתוכן הרוחני של עולם הנמלים.

גם את דרפי - פדרפה אל צמרת
דרך מאוב ודרף עמל
יד ענקים זדונה ובוטחת
יד מתבדחת שמה לאל. (רק על עצמי) (22)

המשוררת ממשיכה בדימוי הנמלה. היא מתארת את הדרך לצמרת. דרך רחל אל היעד כרוכה בעצב נפשי אולם בסופו של דבר המשוררת מרגישה שהיא לא הגיעה למטרה שלה והשאירות שלה להשתתף בבניית החברה היהודית "יד ענקים זדונה ובוטחת" המשוררת ביטאה את הכאב והמחלות שסבלה (היד הענקית) שהפכה את חייה לגיהנום בלתי נסבל. בהתאם לכך מתברר שמצבה של המשוררת אפילו קשה יותר של הנמלה.

פל ארחותי הליזו והדמיע
פחד טמיר מיז ענקים.
למה קראתם לי, חופי הפלא?
למה פזבתם, אורות רחוקים? (רק על עצמי) (23)

שהמשוררת בחלקו האחרון של השיר לא מוזכרת כלל הנמלה. בלבד ההתמקדות על הדוברת היא מביעה על פחד ואכזבה. פחד מסתורי לא מבואר מפני כוח אלים שקלקל ועיוות את חייה ומילא אותם צער, כאב, חרד וזמעות. המשוררת מדברת על עצמה בלבד באמצעות גוף ראשון "ארוחתי", "קראתם לי" גם היא מאשימה המחלה שנמנעה להגשים את שאיפותיה וחלומותיה ולהגיע "חופי הפלא" או אורות כוזבים זו אכזבה גדולה כפי שתארה רחל המשוררת.

פרק משנה השני: הריאליזם האטרקטיבית החיצונית המופיעה בשיריה.

המשוררת ממשיכה בתיאור סבלותה כי שירה היא אחד האמצעים לבטא עצובה והמשוררת מתלבטת לא פעם בשירה מהי הדרך הראויה להביע את העצובה.

המשוררת רחל מבטאת בשיריה הכאב שלה כדי לקשר עם האב לו היא מתלבטת לא אחת עד כמה מלים הן כלי לבטא באמצעות ועצובה. לכן ניתן לומר כי העצב בשירת של רחל הוא ציר קבוע בכל יצירותיה. לפיכך מצאו ביטוי ראליסטי ואמתי לעצביהם.

צְרִיחוֹת שְׁצָרְחָתִי נוֹאֲשָׁת, פּוֹאֲבָת

בְּשָׁעוֹת מְצוּקָה וְאֶבְדָּן,

הָיוּ לְמַחְרָזֵת מְלִים מְלַבָּת,

לְסֵפֶר שִׁירֵי הַלְבָּן.

נִגְלוּ חֲבִיוֹנוֹת לֹא גְלִיתִי לְרַע,

נִחַשְׁפָּה הַחֲתוּם בִּי בְּאֵשׁ,

וְאֵת תּוֹגְתּוֹ שֶׁל הַלֵּב הַפּוֹרֵעַ

יָד כָּל בְּמִנוּחָה תִּמְשָׁשׁ. (ספר שירי) (24)

הייאוש ועצב, התכונה הבולטת ביותר בשירת של רחל. המשוררת באמצעות שיריה מביעה את סבלה ועוצבת את הניגוד בין סבלה הכולל ייאוש ומצוקה, לתוצאה האטרקטיבית החיצונית המופיעה בשיריה. היא מתארת את החוויה המוכרח אותה לכתובה: "צריחות שצרחתי". לכן השיר הוא מחרוזת של מילים. דבריה של רחל מעידים על כך שהצער הוא מקור השירה ויצירת שיר היא אירוע פנימי המלווה בצער ובסבל. היא מבטאת את "האני" של המשורר. הצריחות של רחל צריחות הן כתוצאה מעצב, ממצוקה ומכאב עד כדי תסכול שהמשוררת חוותה כל אלה הפכו לסדרת מילים מלבבת, עדינה – זו האמת הפנימית של רחל, מתוך הסבל בא הלבוב, כלומר, מתוך הבעיות, הצריחות והאובדן יוצא דבר טוב.

המטרה העולה מהשיר "ספר שירי" הוא עבודה אמנות באה לעולם באמצעות סערת רגשות של האמן. קיים הבדל בין העצב הנורא שמחויב מעצם יצירת הבריאה האישית, לבין הביטוי האסתטי ואטרקטיבי שעצב זה מקבל בהפיכתו לשיר. הוסף לזה, פרסום היצירה מוסיף עצב וסבל לאמן, שצריך להתמודד עם תגובת הציבור המתייחס בנינוחות לתוצר האומנותי האחרון. לבסוף השיר חושף עצב קשה ועמוק. באחד משיריה משמיעה המשוררת את היחסים בין צער ילדותה לבין צערה כשהיא מציגה לה את הגיל:

זְכוּרְתִּנִי, עוֹדִי תִינָקֶת

לוֹנִי עֵצֶב נִסְתָּר;

בְּבִגְד-אֶבְלֵי הָיִיתִי

שׁוֹנֶה וְנִבְדָּלָת מְשֹׁאֵר. (חייץ) (25)

בשיר זה, המשוררת מדברת על הצער והכאב שליווה אותה, והיא עדיין הייתה קטנה כשהייתה יתומה לאחר מות אמה. העצב שבתוכי כמוס היה כמו הבגדים שלי שלא ליוו אותי והפכו למצב של ייאוש, עצב ושקט. המשוררת שואלת על אופייה ועל גורלה... האופי והגורל השתמשו כאחדות, מאיזה יכולת אי-רציונלי... לפי פירוש זה חיוויו של השיר: גורלי ואופיי הוא להיות בודדת ועצובה.

המשוררת כאן מבטאת האמת הכבודה של כל משורר או אמן – תחושת ההתבדלות מהכלל. החייץ, שבינה ובין הכלל, הוא פרי ייחודה של נפש גדולה... לחיץ זה קוראת

המשוררת 'עצב'. עצב על שום מה? על שום הגורל הכל-יכול".

עֲבְרוּ יָמִים וְאֵינֶנִּי
תִּינַקְתְּ בֵּין תִּינֻקוֹתַי,
אֲבָל לֹא נִגְזַז הָעֵצָב,
וְשָׂרִים הוֹסֵר הָאוֹת. (חיץ) (26)

בשורות אלה מתארת המשוררת את חייה, שלא שינו דבר, והנערה הסובלת ממעבר עצוב עדיין סובלת משקיעה, דיכאון ואכזבה, וימים לא יכלו לפצות את אמה, אפילו לא כנרת שם קיוותה למצוא אושר ושלווה נפשיים. אבל בקרוב זה מקווה מתפוגגת. המשוררת מכירה לגורלה ועתידה האומלל, היא לא חייה ילדות מאושרת בצעירותה, והמחלה גנבה חלומותיה. אולי חשה שהכאב שוכן בלבבה, תמיד ובכל רגע נתון. אך קריאה בכל ספרותיה גם בשירים אשר לא הולחנו, מעלה דמות מורכבת יותר ומלאת פסימיות ורגשות. כשהיא לא הייתה חולה היו לה יחסים עם הקהילה הסובבת. כולם היו שמחים בה. היא הייתה אופטימיות ומלאת פעילות.

עֲדֵן חוֹצֵץ הַחֵץ
בֵּינִי לְשָׂאֵר. אֵךְ עֲתָה,
עֲתָה שׁוֹנָה וְנִבְדָּלָת
נִפְשֵׁי בְּשִׁחׁוֹר יְתֻמּוֹתָה. (חיץ) (27)

המשוררת בשורות אלה מאשרת כי גירושה מן הארץ (כנרת) שאהבה היא היתומה האמתית שהשפיעה עליה כל כך. היא מצאה את תועה באותם מקומות וגילתה כי חייה שם הם כמו החלום היפה שהתעורר לפני שהסתיים. באמצעות השירה הזאת אנו רואים שצער וכאב הם קו בולט של קווי ההרחבה הטבעיים של יצירות המשוררת, ונחשבים כתהליך טבעי ופיזיולוגי הנובע מהבידוד שהוטל עליה על ידי המחלה שסבלה ממנה וגורשה מן הארץ שאהבה ותווה על המאהב שלה והתעלמה מאחר. האחרון בשיריה מְתִי שנכתב ערב פטירתה, ונמצא על שולחנה לאחר מותה. המשוררת הבינה שהיא לא תירפא ממחלתה והמוות המקודם הוא גורלה המבטא עכשיו את בדידותה ופחדיה. גם השיר הוא הקשר הנצחי בין המשוררת ובין חבריה המתים באמצעות הזיכרונות.

הֵם בְּלִבָּד נוֹתְרוּ לִי, רַק בְּהֵם בְּלִבָּד
לֹא יִנְעֵץ הַמָּוֶת סִכִּינוֹ הַחֵד.
בְּמִפְנֵי הַדְּרֵךְ, בְּעֶרְבֵי הַיּוֹם
יְקִיפוּנִי תִרְשֵׁי יְלוּוֵנֵי דָם.
בְּרִית אֲמַת הִיא לְנוֹ, קֶשֶׁר לֹא נִפְרָד
רַק אֲנִשֵׁר אֲבָד לִי – קִנְיֵנִי לְעַד. (מתי) (28)

השיר מתחיל במשפט "רק המתים לא ימותו" ולמשפט הזה שתי משמעויות: הראשונה המתים כבר מתו והם לא ימותו עוד פעם.

השנייה המשוררת זוכרת את חבריה המתים לנצח הם ימשיכו לחיות בזיכרונה.

המשוררת משתמשת במילת הגוף "הם" מי הם? לפי הכותרת של השיר ולפי הבית האחרון אלה הם האנשים שהמשוררת הכירה מקרוב ואשר מתו, מצד אחר זאת אומרת חבריה, המוות לא ינעץ את סכיני החד בזיכרונות היפים שיש למשוררת, בסוף ימיה של המשוררת יקיפו אותה חבריה המתים וילוו אותה אל מקומה האחרון. יש ברית נצחית בין המשוררת לבין חבריה המתים, זה הוא קשר חזק ונצחי, הקשר עם החיים אפשר להפר אבל הקשר עם המתים והזיכרונות שלנו לא יאבדו לעולם. רק הזיכרונות נשארים לבן אדם ואלה הם רכוש הפרטי של המשוררת ואי אפשר לקחת אותם ממנה.

בלשון השיר יש מטאפורה כמו " במפנה הדרך " וזאת אומרת שבחיי האדם יש הרבה תחנות והמוות הוא אחת מהן.

וגם המשפט " בערב היום " שזאת אומרת בסוף ימיו של בן אדם.

ומצד אחר המשוררת נותנת למוות תכונה אנושית כשאומרת "ינעץ המוות סכיני החד".

סיכום:

1. יתומה של המשוררת לאחר מות אמה היה לו השפעה גדולה על יצירותיה הספרותיות.

2. מחלת השחפת וגירושה מדגניה השתקפו עצב וצער ברוב בשיריה.

3. המשוררת לא חייה ילדות מאושרת בצעירותה בגלל עזיבתה מצד אהוביה היחיד.

4. רוב יצירותיה השיריות הולחנו והושרו בעברית.

5. סגנון שירה של רחל היה פשוט, ויפה למרות שהעברית לא הייתה שפת האם שלה.

6. שיריה העצובים בכלל הם ריאליסטים ביותר להעביר סבלותיה.

7- אופי העצב שלט לא רק על השירה בת זמנו אולי גם על השירה החדשה כולה מאז התחלתה וביחוד על רחל המשוררת.

8- המשוררת השתמשה הרבה במשמעויות לא ברורות באמצעות שפה סמלית להביע את מחלתה וכאבה.

9- רוב הקוראים אהדו איתה כי שירי השקיפו את כאב העלייה והמחלות

הערות:

15/8/2017

1. <https://www.sharonsaar.co.il>

25/8/2017

2. <https://www.univ-chlef.dz>

3. דעייל, עמاد سعיד. دراسات في الأدب العبري الحديث. البسمة (بغداد ٢٠١٤). ص ٧٤.

4. سيف الدين، أحمد. ظاهرة الحزن في الأدب العبري الحديث، مجلة البعث، المجلد ٣٧ (دمشق ٢٠١٥). ص ١٠.

5. שמיר, זיוה. רקפת ענווה וגאווה בשירת רחל, דביר (תל-אביב 2012). עמ' 9.

6. צור, מוקי. לא בעבים מעל מאה ראשונה לדגניה. ארט פלוס (ירושלים 2010). עמ' 91.

7. lib.cet.ac.il 17/9/2017

1/10/2017

8- www.tidhar.tourolib.org

22/10/2017

9- <https://library.osu.edu>

23/10/2017

10- www.malon.co.il

30/10/2017

11. tarbut.cet.ac.il

8/11/2017

12. tarbut.cet.ac.il

13. حسين، عامر حمزة. أثر السيرة الذاتية للشاعرة راحيل بلوفشتاين في نتاجها الشعري. دراسة تطبيقية

- وتحليلية. رسالة ماجستير غير منشورة، جامعة بغداد ٢٠٠٦. ص ١٢٠ - ١٢١.
١٤. المصدر السابق. ص ١٢٤.
١٥. المصدر السابق. ص ١٢٥.
16. بن-أور، آهרון. تولדות הספרות העברית בדורנו, כרך ראשון, יעזראל (תל-אביב 1963). עמ' 195.
17. www.ruvik.co.il 23/11/2017
18. אפשטיין, אברהם. מקרוב ומרחוק, אוהל (ניו-יורק 1995). עמ' 157.
19. קריין, ראובן. על שירת רחל. (תל-אביב 1977). 13320. רוזנטל, ימימה. זלמן שזר. פרינטיב (תל-אביב 2008). עמ' 168
20. על שירת רחל. עמ' 118
21. שם, עמ' 1183
22. שם, עמ' 118
23. שירת רחל. עמ' 77
24. שירת רחל. עמ' 78
25. שם, עמ' 78
26. שם, עמ' 78
27. שירת רחל. עמ' 133

ביבליוגרפיה:

הספרים והמאמרים:

1. אפשטיין, אברהם. מקרוב ומרחוק, אוהל (ניו-יורק 1995).
2. בן-אור, אהרון. תולדות הספרות העברית בדורנו, כרך ראשון, יעזראל (תל-אביב 1963).
3. צור, מוקי. לא בעבים מעל מאה ראשונה לדגניה. ארט פלוס (ירושלים 2010).
4. קריין, ראובן. על שירת רחל. (תל-אביב 1977).
5. רוזנטל, ימימה. זלמן שזר. פרינטיב (תל-אביב 2008).
6. שמיר, זיוה. רקפת ענווה וגאווה בשירת רחל, דביר (תל-אביב 2012).

הספרים הערביים:

1. دعبيل، عماد سعيد. دراسات في الأدب العبري الحديث. البسمة (بغداد ٢٠١٤).
2. سيف الدين، احمد. ظاهرة الحزن في الادب العبري الحديث، مجلة البعث، المجلد ٣٧ (دمشق ٢٠١٥).
3. حسين، عامر حمزة. أثر السيرة الذاتية للشاعرة راحيل بلوفشتاين في نتاجها الشعري. دراسة تطبيقية وتحليلية. رسالة ماجستير غير منشورة، جامعة بغداد ٢٠٠٦.

مأمری האינטرنٹ

1. https://lib.cet.ac.il. 17/9/2017
2. https://library.osu.edu 22/10/2017
3. https:// malon.co.il. 23/10/2017
4. https://ruvik.co.il. 23/11/2017
5. https:// sharon Saar.co.il. 15/8/2017
6. https://tarbut.cet.ac.il. 30/10/2017
7. https://tidhar.touolib.org. 1/10/2017
8. https://www.univ-chlef.dz. 25/8/2017

Abstract**Sadness in the Rachel Bluwstein (Rachel the poetess)****By Abdul Wahhab A. Abdul Wahhab****And Mahmuod Hashem**

The poet Rachel Bluwstein, known as "Rachel poet 1890-1931" is one of the most prominent poets in that period, where some critics see it as the first poet opened the door to his literary writers of women in which they call for social equality between the classes of society. Rachel worked in the educational farms in 1911, she met there "Aharon David Gordon" as well as met with the third President Zalman Shizar. At the time, she wrote three poems that sing the love of the homeland. One of these poems expresses her pain because of the fact that Shizar was not standing beside her. In 1913, she moved to France to pursue her studies in agriculture and engineering at the University of Toulouse, where she met the Jewish engineer Michael Bernstein, whom she loved so much, which was a major cause of her grief and the loss of her life, even when she returned from France to Israel in 1917. But after a short period she discovered that she was infected with tuberculosis and from Degania, which she loved so much, reflected in her poems, which was characterized by pain, sadness and suffering, until she spent her life in a hospital for TB patients until her death. Rachel wrote many poems that dealt with various topics but the love of ancestral land was the character that overshadows most of the poems as well as through these poems note the tone of grief and pain and separation is very clear between the folds of those lines of poems.
